

บทที่ 2

ความสามารถของผู้ทำพินัยกรรม

ผู้ทำพินัยกรรมต้องมีความสามารถสมบูรณ์ตามกฎหมาย ซึ่งผู้ทำพินัยกรรมอาจเป็นผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ คนวิกลจริต หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ เกี่ยวกับความสามารถของผู้ทำพินัยกรรมนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1654 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ความสามารถของผู้ทำพินัยกรรมนั้นให้พิจารณาแต่ในเวลาที่ทำพินัยกรรมเท่านั้น” ความสามารถดังกล่าวนี้ คือความสามารถในการใช้สิทธิ หรือในการทำพินัยกรรมนั่นเอง เพราะพินัยกรรมเป็นนิติกรรมอย่างหนึ่ง เช่น คนวิกลจริตที่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ทำพินัยกรรมในเวลาจรดปกติแม้ทำพินัยกรรมแล้ว จะเกิดวิกลจริตไม่มีทางหายจนถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ก็ถือว่าพินัยกรรมนั้นสมบูรณ์ เพราะต้องพิจารณาความสามารถแต่ในเวลาที่ทำพินัยกรรม คือทำในเวลาจรดปกติมีความสามารถบริบูรณ์ในเวลานั้น

ความสามารถของผู้ทำพินัยกรรมแยกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1. กรณีผู้เยาว์ทำพินัยกรรม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 25 บัญญัติว่า “ผู้เยาว์อาจทำพินัยกรรมได้เมื่อมีอายุสิบห้าปีบริบูรณ์” และมาตรา 1703 บัญญัติว่า “พินัยกรรมซึ่งบุคคลที่มีอายุยังไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์ทำขึ้นนั้น เป็น โฆษะ”

ถ้าผู้เยาว์อายุยังไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์ทำพินัยกรรม แม้จะตายเมื่อบรรลุนิติภาวะแล้วก็ต้องพิจารณาความสามารถแต่ในเวลาที่ทำพินัยกรรม คือ อายุยังไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์ พินัยกรรมตกเป็นโฆษะ

การทำพินัยกรรมของผู้เยาว์เป็นการต้องทำเองเฉพาะตัว ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 23 ที่บัญญัติว่า “ผู้เยาว์อาจทำการใด ๆ ได้ทั้งสิ้น ซึ่งเป็นการต้องทำเองเฉพาะตัว” ดังนั้น ผู้อื่นแม้ผู้แทนโดยชอบธรรมก็ทำแทนไม่ได้ ผู้เยาว์ซึ่งมีอายุครบ

สืบห้าปีบริบูรณ์จึงทำพินัยกรรมได้โดยไม่ต้องรับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรม และโดยเหตุที่กฎหมายกำหนดอายุผู้เยาว์ไว้ดังกล่าว จึงไม่ต้องคำนึงว่าผู้เยาว์นั้นจะได้รับการสมรสแล้วหรือไม่และการสมรสสมบูรณ์หรือไม่ ทั้งนี้เพราะความสมบูรณ์ของการสมรสกับความสามารถในการทำพินัยกรรมเป็นคนละเรื่อง ผู้เยาว์ซึ่งทำพินัยกรรมตั้งแต่อายุยังไม่ครบสืบห้าปีบริบูรณ์ แม้จะอยู่ต่อมาจนบรรลุนิติภาวะเพราะการสมรส หรือมีอายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์แล้ว พินัยกรรมก็คงเป็นโมฆะตามมาตรา 1703 อยู่นั่นเองเพราะต้องพิจารณาความสามารถแต่ในเวลาทำพินัยกรรมเท่านั้น ตามมาตรา 1654 วรรคหนึ่ง

2. กรณีคนไร้ความสามารถทำพินัยกรรม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 29 บัญญัติว่า “การใด ๆ อันบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้ทำลง การนั้นเป็นโมฆะ” และ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1704 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “พินัยกรรมซึ่งบุคคลผู้ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทำขึ้นนั้น เป็นโมฆะ”

กรณีที่เกี่ยวข้องกับคนไร้ความสามารถ ไม่มีบทบัญญัติเรื่องทำพินัยกรรมไว้ในส่วนที่ว่าด้วยความสามารถ ดังเช่นผู้เยาว์ตามมาตรา 25 แต่โดยสภาพการทำพินัยกรรมเป็นการเฉพาะตัวคนไร้ความสามารถต้องทำเอง ผู้อนุบาลจะทำแทนไม่ได้ และเป็นที่เห็นได้ว่าคนไร้ความสามารถอาจทำพินัยกรรมไปในทางเสียหายแก่ทรัพย์สินหรือประโยชน์ของตนเองได้กฎหมายจึงต้องคุ้มครองไว้ ตามมาตรา 1704 วรรคหนึ่ง กล่าวคือ บุคคลผู้ซึ่งศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้วจะทำพินัยกรรมไม่ได้เลยไม่ว่าจะทำในขณะที่จริตปกติหรือไม่ปกติ ถ้าทำลงยอมเป็นโมฆะเสียเปล่ามาแต่เริ่มแรก มิใช่เป็นโมฆะตามมาตรา 29 ที่บัญญัติไว้เช่นนี้หาเป็นการเสื่อมเสียแก่คนไร้ความสามารถแต่ประการใดไม่ เพราะแม้ไม่มีพินัยกรรม มรดกนั้นก็ย่อมตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมของคนไร้ความสามารถตามกฎหมายอยู่แล้ว

8. กรณีคนวิกลจริตทำพินัยกรรม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 30 บัญญัติว่า “การใด ๆ อันบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังมิได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้กระทำการ การนั้นจะเป็นโมฆียะต่อเมื่อได้กระทำในขณะที่บุคคลนั้นวิกลจริตอยู่ และคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้แล้วด้วยว่าผู้กระทำเป็นคนวิกลจริต” และ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1704 วรรคสอง บัญญัติว่า “พินัยกรรมซึ่งบุคคลผู้ถูกอ้างว่าเป็นคนวิกลจริตแต่ศาลยังมิได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทำขึ้นนั้น จะเป็นอันเสียเปล่าก็แต่เมื่อพิสูจน์ได้ว่าในเวลาที่ทำพินัยกรรมนั้นผู้ทำจติวิกลอยู่”

ความในมาตรา 1704 วรรคสอง ต่อเนื่องมาจากวรรคหนึ่ง ความเสียเปล่าตามวรรคสอง หมายถึงความเป็นโมฆะตามวรรคหนึ่ง และมาตรานี้ก็เป็นบทที่บัญญัติไว้เป็นพิเศษจากหลักใน มาตรา 30 กล่าวคือ ถ้าบุคคลวิกลจริตทำพินัยกรรมในเวลาจติวิกล พินัยกรรมย่อมเป็นอันเสียเปล่า หาใช่โมฆียะไม่ แต่แม้จะเป็นคนวิกลจริต หากมีอาการเป็น ๆ หาย ๆ และได้ทำพินัยกรรมในขณะที่จิตปกติ พินัยกรรมนั้นย่อมสมบูรณ์ ทั้งนี้เป็นการสอดคล้องกับมาตรา 1654 วรรคหนึ่ง ซึ่งบัญญัติว่า “ความสามารถของผู้ทำพินัยกรรมนั้นให้พิจารณาแต่ในเวลาที่ทำพินัยกรรมเท่านั้น” อนึ่ง โดยที่พินัยกรรมเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียว ฉะนั้น จะมีใครรู้ว่าในเวลาทำพินัยกรรมผู้ทำพินัยกรรมมีจติวิกลหรือไม่จึงไม่สำคัญ ถ้าทำในเวลาจติวิกล แม้ผู้รับพินัยกรรมหรือผู้อื่นจะไม่รู้ความข้อนี้ พินัยกรรมนั้นก็เสียเปล่า

การที่ มาตรา 1703, 1704 บัญญัติไว้เป็นพิเศษจากหลักทั่วไปในเรื่องความสามารถตามบรรพ 1 เพราะพินัยกรรมเป็นนิติกรรมซึ่งบุคคลเหล่านี้ ต้องทำเอง และมีผลบังคับในภายหลัง เมื่อผู้ทำพินัยกรรมตายแล้ว การบอกกล่าว หรือให้สัตยาบัน จึงไม่อาจทำได้ ดังเช่น นิติกรรมที่มีผลในระหว่างมีชีวิต โดยเฉพาะความเป็นผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุญาตย่อมสิ้นสุดลงเมื่อผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถถึงแก่ความตาย จึงชอบที่จะให้พินัยกรรมนั้นเป็นโมฆะ จะนำหลักทั่วไปในเรื่องความสามารถตามบรรพ 1 มาใช้บังคับแก่การทำพินัยกรรมดังกล่าวไม่ได้

4. กรณีคนเสมือนไร้ความสามารถทำพินัยกรรม

โดยหลักแล้วคนเสมือนไร้ความสามารถทำนิติกรรมใด ๆ สมบูรณ์เว้นแต่การทำนิติกรรมตามมาตรา 34 ต้องได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์ ถ้าไม่ได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์ผลเป็นโมฆียะ การทำพินัยกรรมก็เป็นนิติกรรมอย่างหนึ่งซึ่งมีผลเมื่อผู้ทำตาย ซึ่งก็ไม่มีบัญญัติห้ามไว้ในมาตรา 34 ดังนั้น จะเห็นได้ว่าคนเสมือนไร้ความสามารถมีความสามารถในการทำพินัยกรรมได้โดยสมบูรณ์ไม่ต้องรับความยินยอมของผู้พิทักษ์ก่อนทั้งไม่มีบัญญัติไว้ในบรรพ 6 ให้พินัยกรรมที่คนเสมือนไร้ความสามารถทำลงเสื่อมเสียไปด้วยประการใด พินัยกรรมที่คนเสมือนไร้ความสามารถทำลงไปจึงเป็นอันสมบูรณ์

คำพิพากษาฎีกาที่ 177/2528 แม้เจ้ามรดกจะเป็นบุคคลเสมือนไร้ความสามารถก็เพียงไม่สามารถจัดการงานบางประการของตนเองได้เท่านั้น การทำพินัยกรรมเป็นกิจการเฉพาะตัวที่จะต้องแสดงเจตนาด้วยตนเอง เมื่อขณะทำพินัยกรรมเจ้ามรดกมีสติสามารถแสดงเจตนาทำพินัยกรรมได้และผู้พิทักษ์ก็ได้ให้ความยินยอมแล้วพินัยกรรมจึงสมบูรณ์

